

Petra
Batelja

Pola stoljeća arhitektonsko- -kunsthistoričarske suradnje

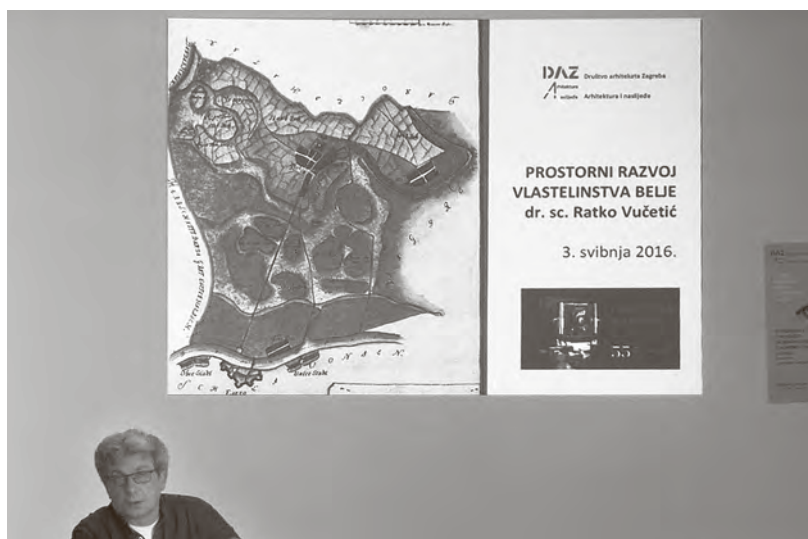
Istraživanja i prijedlozi za obnovu dvoraca u Slavoniji i Baranji,
ciklus predavanja, Društvo arhitekata Zagreb,
travanj – svibanj 2016.

ORGANIZATORI Društvo arhitekata Zagreb,
Institut za povijest umjetnosti

Društvo arhitekata Zagreb i Institut za povijest umjetnosti tijekom travnja i svibnja 2016. godine organizirali su ciklus predavanja pod nazivom *Istraživanja i prijedlozi za obnovu dvoraca u Slavoniji i Baranji*. Unutar cjelogodišnjeg programa *Fokus na baštinu*, predavanja su i podsjetnik na specifični interdisciplinarni pristup Instituta u proučavanju nacionalne baštine. Naime, proširivši istraživačke fokuse na arhitektonske spomenike, razvoj

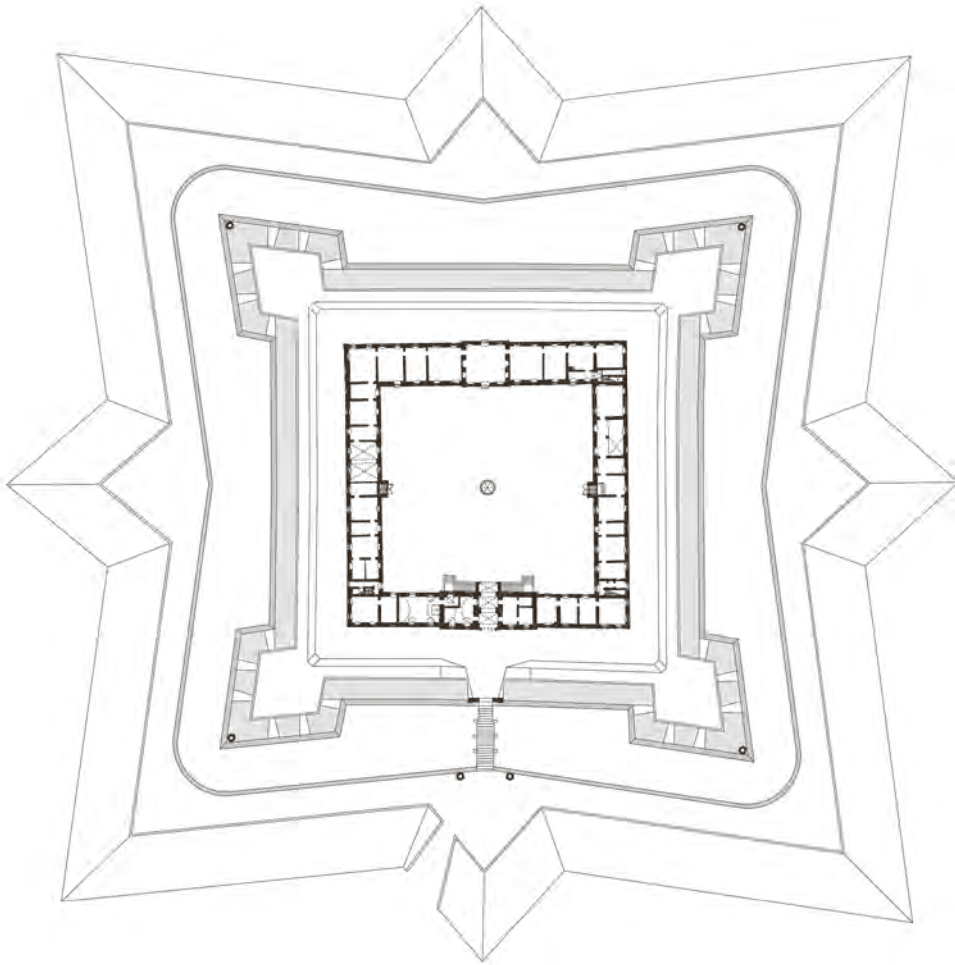
i prostornu organizaciju naselja i grada, suosnivač Instituta Milan Prelog još 1949. godine trajno je integrirao arhitektonsku službu u znanstveno-istraživački rad institucije. Zapošljavanjem prvog studenta arhitekture 1961. godine (Ivan Prtenjak) te kasnije i drugih arhitekata za arhitektonsko praćenje, snimanje i izradu dokumentacije (Ivan Tenšek, Davorin Stepinac, Ivana Valjato Vrus, Sanja Štok te Marie Stepinac), potvrđivala se djelatnost

Instituta koji, osim akademskih, provodi i terenska primijenjena istraživanja. Veliki broj obrađenih autora i djela, lokaliteta i spomenika rezultirao je respektabilnim korpusom fotografske i arhitektonske građe današnje planoteke, koja predstavlja relevantan fond za svako daljnje znanstveno i primijenjeno istraživanje hrvatske graditeljske baštine. U međuvremenu se s novom generacijom arhitekata (Damir Bakliža, Ivana Haničar Buljan, Marijana Vojtić, Danijela Šapina, Marko Ambroš te Goran Vareško) nastavio rad usmjeren na osmišljavanje i razvoj konzervatorske dokumentacije (primjena metode 3D scan i Autocad MAP 3D za organizaciju i analizu podataka u GIS sustavu, razna neinvazivna istraživanja, itd.). U posljednje dvije godine ugovoreni su projekti urbanističko-konzervatorskih studija te istraživanja i izrade dokumentacije osječke Tvrđe, povijesne jezgre Kastva, crkve sv. Martina biskupa u Donjoj Voći, Starog grada Susedgrada, a pojedine završene studije i elaborati objavljene su kao mrežna izdanja (<https://www.ipu.hr/section/hr/50/mrežna-izdanja>).

Inicijalnim predavanjem *Arhitektura 18. stoljeća u Slavoniji – uvađanje novog stila iz ishodišta*

baroka (12. travnja) u prostorima DAZ-a dr. sc. Katarina Horvat-Levaj kontekstualizirala je baroknu umjetnost u Slavoniji, na prostoru koji se povijesno-politički i kulturološki razlikovao od ostalih hrvatskih zemalja unutar Habsburške Monarhije. Istaknula je fenomen kašnjenja baroka, uzrokovan dugim osmanskim ratovima, a koji se konačnom uspostavom mira (nakon 1699.) manifestirao raznovrsnim umjetničkim ostvarenjima. Prijenosom likovnih predložaka i ideja iz europskih kulturnih centara, ali i angažmanom značajnih bečkih arhitekata, na prostoru Slavonije i Baranje realizirani su moderni sustavi bastiona u pograničnim gradovima, reprezentativni primjeri sakralne arhitekture izgrađene specifično “bečkim” stilskim jezikom koji je nastao kao “izraz rekristijanizacije” te vrijedna ostvarenja javne i stambene arhitekture unutar gradskih jezgri. Barokna arhitektura ovog sustavno pustošenog prostora podrazumijeva međutim i iznimna ostvarenja gotovo “pretencioznih” plemićkih dvoraca – središta novih veleposjeda stranih plemića. Pregled i analiza barokne arhitekture istočne Hrvatske poslužili su kao uvod za stručne arhitektonske ekspertize i studije dvoraca

✎
 Rekonstrukcija
 izvornog stanja
 Dvorca Eugena
 Savojskog u
 Bilju, tlocrt i
 presjek, Institut
 za povijest
 umjetnosti, 2015.

u Bilju, Dardi i Nuštru koja su uslijedila u narednim predavanjima. Prof. Zlatko Uzelac održao je predavanje *Arhitektonska istraživanja na Dvorcu Eugena Savojskog u Bilju* (26. travnja) ukazavši na nedovoljno poznato ostvarenje austrijskog arhitekta Johanna Lukasa von Hildebrandta koji je za svog naručitelja, vojnika i princa Eugena Savojskog 1716. – 1717. godine sagradio tipološki jedinstveno zdanje u Bilju. Istraživanje koje je predstavio Uzelac pokazalo je kako ga je zbog njegove funkcije i koncepcije ipak prikladnije nazivati “utvrđenim stožerom”. Dvorac-utvrda Eugena Savojskog otvorio je temu gradnje plemićkih dvoraca s obrambenim elementima, koju je predstavio povjesničar umjetnosti dr. sc. Andrej Žmegač (*Utvrda dvorca Eugena Savojskog u Bilju*, 3. svibnja). Rezidenciju Eugena Savojskog u Bilju potrebno je sagledavati u kontekstu ladanjskih plemićkih dvoraca kakvi se podižu na području cijele Monarhije u 18. stoljeću, a čije su fortifikacijske karakteristike uvjetovane specifičnim povijesnim okolnostima i naručiteljem, odnosno izlazeći iz okvira tadašnjih “uobičajenih” gradnji. Na predavanju je predstavio najstariji sačuvani snimak dvorca iz sredine 18. stoljeća koji je, u nedostatku dokumentacije o njegovom nastanku, važna karika u rekonstrukciji njegova razvojnog procesa. Predavanje *Prostorni razvoj vlastelinstva Belje* dr. sc. Ratko Vučetić započeo je pregledom povijesti vlastelinstva 30. prosinca 1699. kada je kralj Leopold I. za ratne zasluge princu Eugenu Savojskom dodijelio 13 naseljenih i 22 napuštena mjesta na području Baranje. Rekonstrukcija povijesnih i gospodarskih zbivanja na vlastelinstvu – promjene vlasništva, političko-gospodarske i ekonomske (ne)prilike – doprinijela su valorizaciji dvorca koji je 21. stoljeće dočekao u degradiranom stanju. Ivana Haničar Buljan, d.i.a., predavanjima *Povijesno-prostorni razvoj i valorizacija*

dvorca Esterházy u Dardi te *Arhitektonska istraživanja na dvorcu Esterházy u Dardi* (17. svibnja) predstavila je studiju iz 2012. godine. Rezultati istraživanja, između ostalog, pokazali su tri faze izgradnje; kao najznačajniji izdvaja se period između 1749. i 1842. godine kada u vlasništvu ugarske velikaške obitelji Esterházy dolazi do preobrazbe građevine u reprezentativnu barokno-klasicističku plemićku rezidenciju. Analiza i valorizacija razvojnih faza dvorca temelj je daljnjih prijedloga konzervatorskih smjernica. Zajedno s dr. sc. Ratkom Vučetićem, Haničar Buljan održala je predavanje *Istraživanja na dvorcu Khuen-Bellasy u Nuštru* (31. svibnja), temeljeno na studiji iz 2010. godine. Primjenjena je metodologija koja podrazumijeva povijesno-umjetničko i arhitektonsko istraživanje, to jest analizu i interpretaciju postojeće građe (primarnih i sekundarnih pisanih izvora te kartografske, fotografske i arhitektonske dokumentacije), uz terenski rad i uvid u građevinsku strukturu. Dvorac je vjerojatno nastajao u vrijeme grofa Maximilijana Eugena Gosseaua između 1726. i 1737. godine u pet građevinskih faza, no prije konačne valorizacije i određivanja daljnjih smjernica obnove autori studija upozorili su na nužnost opsežnijih restauratorskih istražnih radova te konstrukcijskih istraživanja uz arheološki nadzor.

Izrađeni elaborati i studije, a naposljetku i ova predavanja hvalevrijedan su doprinos poznavanju hrvatske barokne profane arhitekture, *memento* na njihovo degradirano postojeće stanje i apel za spašavanje. Početni naponi i “skok u prazninu” – kako je prije više od pedeset godina Grgo Gamulin nazvao tada još mahom slabo istraženo područje hrvatske umjetnosti, u međuvremenu je zadobilo svoje konture i sastavnice. Obilježavajući 55. obljetnicu Instituta ovim putem prisjećamo se i svih njenih djelatnika koji su tome doprinijeli. ×